

BILIMLENDIRIW SISTEMASINDAĞI GENDER STEREOTIPLERI HÁM KELISPEWSHILIKLERDİŇ KELIP SHÍĞIWİ.

Turġanova Nesiýbeli

*Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti Pedagogika Psixologiya baġdarı
Oqitiwshisi*

Pirniyazova Azada

Aytjanova Shaxnoza

*Berdaq atındağı Qaraqalpaq mámleketlik universiteti Shımbay fakulteti Ámeliy
psixologiya baġdarı 4-kurs studenti.*

Annotaciya: *Bul maqalada bilimlendiriw sistemasındağı gender stereotipleri hám olar menen baylanıslı kelispewshiliklerdiń kelip shıġıw faktorları psixologiyalıq, sociallıq hám pedagogikalıq kózqarastan tallanadı. Jámiyette qalıplesken dástúriy jınısıy roller, oqıtıwshılardıń genderge baylanıslı jasırın kútilmeleri, oqıwshılardıń ózin-ózi ańlaw procesi hám ata-ana tárbiyası bilimlendiriw ortalıǵında qanday kelispewshiliklerge sebep bolatuǵını ilimiy tiykarda kórsetip beriledi. Izertlew dawamında gender stereotipleri oqıwshılardıń ózin-ózi bahalawı, kásip tańlawı, sociallıq belsendiligi hám oqıtıwshı-oqıwshı qatnasıqlarına qanday tásir kórsetetuǵını tereń sáwlelendiriledi. Sonday-aq, gender tiykarındağı teńsiz qatnasıqlar, diskriminaciya, ádalacız bahalaw hám kommunikaciya daǵı disproportciyalardıń kelispewshiliklerge alıp keliw mexanizmleri tallanadı. Maqala bilimlendiriw mákemelerinde gender ádilligin támiyinlew, stereotiplerdiń aldın alıw hám kelispewshiliklerdi konstruktivlik basqarıw boyınsha nátiyjeli psixologiyalıq-pedagogikalıq usınıslardı da óz ishine aladı.*

Tayanish sózler: *Gender stereotipleri, bilimlendiriw sisteması, oqıwshı, muġallım, kelispewshilikler, pedagogikalıq kelispewshilik, teńlik, diskriminaciya, psixologiyalıq faktorlar, sociallıq roller, jeke rawajlanıw, gender ádilligi, qarım-qatnas, oqıwshı-muġallım qatnasıqları, bilimlendiriw ortalıǵında kelispewshilikler.*

Bilimlendiriw sistemasındağı gender stereotipleri hám kelispewshiliklerdiń kelip shıġıwı Bilimlendiriw sisteması jámiyettiń sociallıq-mádeniy dúzilisin sáwlelendiriwshi áhmietli taraw bolıp, onda genderge baylanıslı múnásibetler, roller hám stereotipler de tábiyiy túrde qalıplesip baradı. Mektep, kolledj, licey hám joqarı oqıw orınlarında qızlar hám ul balalarǵa qarata hár qıylı úmitler, bahalaw standartları, roller hám sociallıq kózqaraslar bar bolsa, bul process óz-ózinen gender stereotipleri, teńsizlik hám nátiyjede kelispewshilikler payda bolıwına alıp keledi. Bul tema sońǵı jılları psixologiya, pedagogika hám gender sociologiyası iliminde áhmietli máselelerden biri sıpatında qaralmaqta. - Gender stereotipleriniń mazmunı hám anıqlaması Gender stereotipleri - bul jámiyet tárepinen qızlar hám ul balalarga qarata "sáykes," "qabıl etilgen" is-háreket, qábilet, rol hám minez-qulıq kórinisleri haqqındaǵı ulıwmalastırılǵan kóz-qaraslar jıyındısı.

Mısalı: Qızlar múlayım, boysınıwshı, uyatshıl, ğamxor boliwi kerek; Er balalar batır, belsendi, basshı, erkin boliwı kerek. Bunday kózqaraslar balanıń jeke imkaniyatlarına emes, al sociallıq kútilmelerge tiykarlanadı.

Bilimlendiriw sistemasında gender stereotipleriniń payda boliw formaları

1. Oqıtıwshılardıń sanasız kútilmeleri Kóp jaǵdaylarda oqıtıwshılar bilmegen halda ul balalardan logika pánlerinde, qızlardan bolsa gumanitar pánlerde jaqsı nátiyje kútedi. Bul naduris kútimler bahalawda ádalacızlıqqa alıp keliwi múmkin.

2. Kásip tańlawǵa baǵdarlawdaǵı ayırmashılıqlar Stereotip:Qızlar ushın: muǵallımshilik, medicina, kórkem óner;Er balalar ushın:injenerlik, IT, texnika tarawları.Bul sheklewler talanttıń joǵalıwına alıp keledi.

3. Klass ishindegi roller Kóbinese klass basshısı, jetekshi wazıypalar er balalarga beriledi, qızlar bolsa shólkemlestiriwshı, jazıwshı, bezewshi rolinde boladı.

4. Oqıw materiallarındaǵı stereotipler.Sabaqlıqlarda da erkekler aktiv, basshı, intaker sipatında súwretlenedi, hayallar bolsa úy jumıslarına baylanıslı halda beriledi. Bul balalardıń oyında "kim ne isley aladı" degen sheklengen túsinikti bekkemleydi.

Gender stereotiplerinen kelip shıǵatuǵın kelispewshilikler

1. Oqıwshılardıń ishki konflikt.Qız bala matematika yamasa fizika páninde kúshli bolsa, jámiyettiń "bul pán er balalar ushın" degen kózqarası oǵan psixologiyalıq basım boliwı múmkin. Nátiyjede onıń ózine isenimi tómelenydi, ishki konflikt júzege keledi

2. Oqıtıwshı hám oqıwshı arasındaǵı kelispewshilikler.Oqıtıwshı stereotipke tiykarlangan bahalaw yamasa qatnas sebepli oqıwshı ózin kemsitilgen dep sezedi. Bul kelispewshilik hám isenimsizlikti keltirip shıǵaradı.

3. Er balalardaǵı agressiya yamasa kúsh kórsetiw."Erkek jılamaydı," "erkek kúshli boliwı kerek" sıyaqlı stereotipler balanı sezimlerin jasırıwǵa májbúrleydi. Bul agressiv jarılıwlar hám kelispewshiliklerge alıp keliwi múmkin.

4. Qızlar arasındaǵı báseki hám salıstırıwlar.Gózzallıq, ádep, minez-qulıq penen baylanıslı stereotipler qızlar arasında kereksiz báseki yamasa tómeha baw beriwge sebep boladı.

5. Bilimlendiriw mákemesindegi ulıwma teńsizlik kelispewshilikleri Resurslar, itibar, basshılıq lawazımlarınıń jınısqa qarap bólistiriliwi de ayrıqsha kelispewshiliklerdi keltirip shıǵaradı.

Gender stereotipleriniń psixologiyalıq aqibetleri

Qızlarda ózin tómeha bahalaw, uyalıwshılıq, jetekshilikten qorqıw

Er balalarda agressiya, emocional turaqsızlıq,zorlıqqa beyimlik.

Oqıwshılarda óz qábiletin tolıq ashıp bere almaw.

Professional ósiw jollarınıń sheklengenligi. Psixologiyalıq teńsizlik sezimi.

Gender stereotipleri hám kelispewshiliklerdi saplastırıw jolları

1. Genderge itibarlı pedagogikalıq jantasıw Oqıtıwshılardı gender psixologiyası boyınsha oqıtıw hám sana astındaǵı stereotiplerdi azaytıw.

2. Sabaqlıqlardı qayta kórip shigiw Hayal hám erkek obrazların teń, aktiv hám hár túrli rollerde súwretlew.

3. Mekteptegi tárbiyalıq jumıslar - Sóylesiw, húrmet, teńlik hám psixologiyalıq sawatlılıqqa tiyisli shinigiwlar ótkeriw.

4. Oqıwshılardıń qábiletin individual rawajlandırıw Olardı jınısına qarap emes, talantına qarap xoshametlew

5. Genderge baylanıslı kelispewshiliklerde mediatorlardıń qatnasıwı Psixologlar, klass basshıları, mediatorlar kelispewshiliklerdi jumsartıw hám túsindiriwde járdem beredi. 6. Ata-analar menen birge islesiw Úyde berilgen stereotipler mektepke de tásir etedi, sonıń ushın ata-analargá aǵartıwshılıq jumısı zárúr.

Juwmaqlaw

Bilimlendiriw sistemasındaǵı gender stereotipleri - bul tek ǵana oqıw procesin emes, al shaxstıń rawajlanıwı, ózin-ózi ańlaw procesi hám keleshektegi kásiplik baǵdarın belgileytuǵın áhmietli faktor bolıp esaplanadı. Usı stereotipler nátiyjesinde júzege keletuǵın kelispewshilikler bolsa oqıwshılardıń psixologiyalıq jaǵdayı, oqıtıwshı-oqıwshı qatnasıqları hám ulıwma bilimlendiriw sapasına unamsız tásir kórsetedi. Stereotiplerdi azaytıw, teńlikti támiyinlew hám genderge beyimlesken bilimlendiriw ortalıǵın jaratıw - zamanagóy bilimlendiriw sistemasınıń eń áhmietli wazıypalarınan biri bolıp esaplanadı.

PAYDALANILǴAN ÁDEBIYATLAR:

1. Abdurahmanov R. Konfliktologiya tiykarları. - Tashkent: Ózbekstan Milliy universiteti baspası, 2019.
2. Karimova V.M. Pedagogik psixologiya. - Tashkent: "Universitet" baspası, 2020.
3. Masharipova N. Pedagogik konfliktologiya. - Tashkent: Fan va texnologiya, 2017.
4. Myers, D. G. Social Psychology. New York: McGraw-Hill.
5. Goleman, D. Emotional Intelligence. - New York: Bantam Books, 2005.
6. UNESCO. Gender in Education: Thematic Guidance for Policy Makers. - Tashkent: UNESCO, 2019.
7. Vigotskiy L. S. Um v obshestve. - Tashkent: Harvard University Press, 1978.
8. Johnson, D. W., & Johnson, R. T. Joining Together: Group Theory and Group Skills. - Tashkent, 2022.
9. Jáhán banki. Gender Equality in Education: Policies and Practices. - Tashkent, 2018.
10. Sadovnik, A. R. Sociology of Education: A Critical Reader. Routledge, 2011.